

Monika Dorota ADAMCZYK
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
mdadamczyk@kul.pl

STARZENIE SIĘ SPOŁECZEŃSTWA POLSKIEGO WYZWANIEM DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Streszczenie. Celem artykułu jest ukazanie starzenia się społeczeństwa polskiego w kontekście wyzwań, jakie niesie ten proces dla zrównoważonego rozwoju. Skoncentrowano się na problematyce starzenia się ludności w kontekście wybranych wskaźników zrównoważonego rozwoju: zdrowia publicznego i zmian demograficznych.

Słowa kluczowe: starzenie się społeczeństwa, zmiany demograficzne, rozwój zrównoważony

AGING OF THE POLISH SOCIETY AS A CHALLENGE TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract. It is the objective of the article to show aging of the Polish society in the context of challenges presented by the process to sustainable development. It focuses on issues connected with aging of the population in the context of selected sustainable development ratios such as public health and demographic changes.

Keywords: the ageing of the population, sustainable development

1. Wstęp

Demograficzne starzenie się ludności Europy i niektórych wysoko rozwiniętych krajów świata jest procesem o charakterze globalnym. Prognozuje się, iż w perspektywie najbliższych dziesięcioleci tendencja ta jeszcze się nasili, doprowadzając do istotnych przeobrażeń w proporcjach pomiędzy osobami starszymi i młodymi¹. Jak wynika z danych, w 2011 roku 11% światowej populacji stanowiły osoby starsze, tzn. w wieku 60 lat i więcej, szacuje się, że do 2050 roku co piąty mieszkaniec Ziemi znajdzie się w tej grupie². Zmiany zachodzące w strukturze wieku oznaczają, że systematycznie będzie spadać liczba młodych osób w wieku reprodukcyjnym, wzrośnie natomiast liczba osób starszych wymagających wsparcia i opieki. Zwiększającym się w wyniku tych procesów potrzebom będą towarzyszyć coraz skromniejsze zasoby demograficzne służące do ich zaspokajania. Jak podkreślają demografowie, Polska należy do krajów, w których ta zmiana będzie szczególnie dotkliwa, gdyż zgodnie z prognozami z jednego z najmłodszych państw Unii Europejskiej w 2060 roku stanie się jednym z najstarszych³. Jakie znaczenie mają wspomniane przeobrażenia demograficzne dla zrównoważonego rozwoju?

2. Specyfika procesów starzenia się ludności Polski

W ostatnich latach obserwuje się wzrost zainteresowania problematyką starości i starzenia się, co niewątpliwie jest związane z szybko postępującymi zmianami demograficznymi w Polsce⁴. Jeszcze do niedawna starzenie się populacji było wyłącznie problemem państw wysoko rozwiniętych. Obecnie znaczna część populacji osób starszych żyje w krajach określanych jako region Globalnego Południa⁵. Mimo iż Polska geograficznie do tej strefy nie należy, starzenie się jej populacji jest, podobnie jak w tych krajach, zjawiskiem zachodzącym

¹ GUS: Prognoza ludności na lata 2014-2015, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Prognoza.aspx>, 02.06.2017; World Population Ageing 2009. United Nations, New York 2009; World Population Wallchart. United Nations. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2015; World Population Prospects: The 2015 Revision, Vol. I: Comprehensive Tables. ST/ESA/SER.A/379, <https://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/pdf>, 02.06.2017.

² Łobodzińska A.: Starzejące się społeczeństwo wyzwaniem dla zrównoważonego rozwoju. „Prace Geograficzne”, z. 144, 2016, s. 127-142.

³ Okólski M.: Wyzwania demograficzne Europy i Polski. *Studia Socjologiczne*, nr 4, 2010, s. 37-78.

⁴ Szeroko o problematyce starzenia się społeczeństw i konsekwencjach tych procesów piszą m.in. Szukalski P., Kałuża-Kopias D. (red.): *Starzenie się ludności. Między demografią a polityką społeczną*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013; Czapiński J., Błędowski P.: *Aktywność społeczna osób starszych w kontekście recepcji Polaków*. Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich MPiPS, Warszawa 2014.

⁵ Określenia Globalna Północ i Globalne Południe odnoszą się do społeczno-ekonomicznego podziału świata na kraje o różnym poziomie rozwoju. Do krajów Globalnej Północy zalicza się wysoko rozwinięte, bogate kraje położone na półkuli północnej oraz Australię i Nową Zelandię. Pozostałe, słabiej rozwinięte, kraje tworzą strefę tzw. Globalnego Południa. Łobodzińska A.: *op.cit.*, s. 129.

w bardzo szybkim tempie, takim, że przemiany demograficzne wyprzedzają wzrost gospodarczy⁶. O ile kraje rozwinięte gospodarczo w wyniku rozpoznania przemian demograficznych i przewidywania ich skutków miały czas na przynajmniej częściowe przygotowanie się na konsekwencje procesu starzenia się (np. poprzez rozwinięcie systemu ubezpieczeń społecznych, przyjęcie rozwiązań wydłużających możliwości zatrudnienia osób po 60. roku życia)⁷, o tyle kraje mniej zaawansowane społeczno-ekonomicznie, w tym Polska, stoją w obliczu sytuacji, w której przemiany demograficzne następują tak szybko, że utrudniają reagowanie na pojawiające się wyzwania.

W dyskursie publicznym w Polsce coraz dobitniej wyrażane jest przekonanie, że starość stanowi równie istotny etap życia jednostki, jak każdy poprzedni, a poznanie i analiza procesów starzenia się na wszystkich płaszczyznach życia nie tylko przyczyni się do pogłębienia ogólnej wiedzy o człowieku, ale również pozwoli na przygotowanie różnych sfer życia społeczno-gospodarczego na przyjęcie stale rosnącej populacji osób starszych. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego liczba ludności w Polsce w 2017 roku wyniesie 38 315 463 (dla porównania w 2013 r. było to 38 495 659 osób)⁸, z czego w miastach będzie mieszkać 22 971 887, a na wsi 15 343 576 osób⁹. Od 2013 roku notuje się w Polsce ujemny przyrost naturalny¹⁰. W 2013 roku wyniósł on -0,5, a w 2016 roku -0,7. Podobnie negatywne tendencje charakteryzują przyrost rzeczywisty, który w 2013 roku był ujemny i wyniósł -0,1%¹¹.

W prezentowanej analizie z uwagi na stosowane w literaturze, dokumentach państwowych i statystyce publicznej różne granice starości zdecydowano się na najszersze podejście, przyjmujące 60 lat jako moment rozpoczynający starość. W naukach społecznych najczęściej oddziela się wiek dojrzały od starszego na poziomie 65 lub 60 lat¹². Wiek 60 lat życia jako umowną granicę starości proponuje również Światowa Organizacja Zdrowia (WHO)¹³. Wielu badaczy postuluje jednak uznanie za początek wieku podeszłego już 55. rok życia¹⁴. W prowadzonej analizie istotne jest również odwołanie się do zróżnicowania starości na III i IV wiek według kryteriów podziału przyjętych na podstawie aktywności psychospołecznej oraz stylu życia¹⁵. Trzeci wiek przypada na okres 60-90 lat i także podlega podziałowi na dwie

⁶ Ibidem, s. 128.

⁷ Crampton A.: Global aging: Emerging challenges. The Pradee Papers, No. 6, August 2009, p. 15-16.

⁸ GUS: Komunikat dotyczący liczby mieszkańców, <http://stat.gov.pl/dla-mediow/komunikaty-prasowe/komunikaty-i-oswiadczenia/wyjasnienie-dotyczace-liczby-mieszkancow-polski,10,1.html> lub Eurostat <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00001&plugin=1>, 22.03.2017.

⁹ GUS: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/tablica>, 23.03.2017.

¹⁰ GUS: Pojęcia stosowane w statystyce publicznej, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/405,pojcie.html>, 23.03.2017.

¹¹ GUS: Rocznik Demograficzny 2014.

¹² Szarota Z.: Gerontologia społeczna i oświatowa. Zarys problematyki. Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2004, s. 23.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Por. Trempała J.: Model rozwoju psychicznego. Czas i zmiana. Wydawnictwo Uczelniane Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2000, s. 122; Bromley D.B.: Psychologia starzenia się. PWN, Warszawa 1969, s. 23.

¹⁵ Węgrzyn K.: Jaka będzie polska starość?, [w:] Steuden S., Marczuk M. (red.): Starzenie się a satysfakcja z życia. Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 113.

fazy. W jego pierwszej fazie, czyli 60-79 lat, osoby są zazwyczaj aktywne, samodzielne i niezależne. W drugiej części tego okresu życia tempo aktywności się obniża. Osoby w IV wieku stają się mniej sprawne psychofizycznie i najczęściej potrzebują wsparcia ze strony innych¹⁶.

Jeśli spojrzymy na prezentowane dane, uwzględniając stosowany w statystyce publicznej podział na funkcjonalne grupy wieku związane z aktywnością zawodową, zauważymy, że w fazie wieku przedprodukcyjnego w 2013 roku znajdowały się 6 995 362 osoby (18,2%), w wieku produkcyjnym 24 422 146 osób (63,4%), a w wieku poprodukcyjnym 7 078 151 osób (18,4%). Co ważne, uwzględniając wytyczne UE na temat przygotowania grupy wiekowej 50+ do aktywnego starzenia się, za grupę wymagającą szczególnej uwagi uznano osoby w wieku produkcyjnym niemobilnym¹⁷. Podział osób w wieku produkcyjnym na grupy w wieku mobilnym (15 337 852 osoby w 2013 roku) i niemobilnym (9 084 294 osoby w 2013 roku) stanowi istotny wskaźnik możliwości wykorzystania zasobów kapitału ludzkiego, społecznego i kulturowego tej grupy wiekowej i jej zdolności produkcyjnych. Kapitał ludzki w postaci nie tylko wykształcenia i umiejętności, kwalifikacji zawodowych, ale również zdrowia, gotowości do uczenia się przez całe życie ma wymierne wartości ekonomiczne i staje się czynnikiem ważniejszym dla efektywnej produkcji niż klasyczne środki.

Zgodnie z prognozami GUS do 2050 roku nastąpią znaczne zmiany w liczebności i strukturze demograficznej ludności. Przewiduje się spadek liczby ludności Polski o blisko 4,5 miliona osób, w 2016 roku wynosiła ona 38 369 000 osób, w 2050 roku zgodnie z szacunkami GUS będzie to 33 950 000 osób¹⁸. Z punktu widzenia zmian demograficznych istotne jest również, że odnotowany zostanie ubytek ludności w wieku produkcyjnym o ponad 4 punkty procentowe. Co ciekawe, prognozowany jest spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym mobilnym przy jednoczesnym wzroście liczby osób w wieku produkcyjnym niemobilnym¹⁹.

Postrzeganie starzenia się populacji przez pryzmat konsekwencji ekonomicznych wiąże się z kwestią proporcji między „wytwarzającymi” (pracującymi) i „konsumentami”. Osiągnięcie

¹⁶ Brzezińska M.: Proaktywna starość. Strategie radzenia sobie ze stresem w okresie późnej dorosłości. Difin, Warszawa 2011, s. 18-19.

¹⁷ W analizie przyjmuje się wiek ekonomiczny, który wiąże się z miejscem zajmowanym przez jednostkę w społecznym podziale pracy. Na tej podstawie dokonano powszechnie stosowanego podziału na ludność w wieku produkcyjnym, przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym. W takim ujęciu okres starości oznacza fazę życia, w której następuje wygaszenie aktywności ekonomicznej poza własnym gospodarstwem domowym. Szatur-Jaworska B., Błędowski P., Dzięgielewska M.: Podstawy gerontologii społecznej. ASPRA JR, Warszawa 2006, s. 47. W prowadzonej analizie przyjęto dwie fazy wieku produkcyjnego: mobilną i niemobilną. Wiek mobilny to przedział wiekowy obejmujący osoby, które są zdolne do zmiany stanowiska, miejsca pracy lub ewentualnego przekwalifikowania się, określane zazwyczaj jako przedział między 18. a 44. rokiem życia niezależnie od płci. Wiek niemobilny to przedział wieku produkcyjnego obejmujący osoby, które są mniej skłonne do zmiany miejsca pracy, doksztalcenia lub przekwalifikowania się w celu zmiany stanowiska. Przedział wieku niemobilnego określony jest zwykle jako 45-59 lat dla kobiet, 45-64 lata dla mężczyzn. GUS: Metainformacje, http://old.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-3089.htm, 20.03.2017.

¹⁸ GUS: Prognoza ludności na lata 2014-2050, aneks, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosc/prognoza-ludnosc-na-lata-2014-2050-opracowana-2014-r-,1,5.html>, 20.03.2017.

¹⁹ <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/temat>, 20.03.2017.

takiego wzrostu produktywności osób obecnie aktywnych na rynku pracy, który rekompensowałby brak pracowników, jest według wielu analityków niemożliwe. Sytuacja ta może doprowadzić do osłabienia wzrostu gospodarczego krajów europejskich, w tym Polski, i do zachwiania ładu społeczno-gospodarczego²⁰. Przewidywane zmiany demograficzne w okresie od 2017 do 2050 roku spowodują istotny wzrost liczby ludności w wieku 60 lat i więcej. Prognozuje się, iż wyniesie on 4 410 866 osób (z 9 288 921 osób w roku 2017 do 13 699 788 osób w 2050), co oznacza, że grupa wiekowa 60 lat i więcej będzie stanowić 40% populacji Polski²¹. Biorąc pod uwagę te zmiany, należy zauważyć, że osoby starsze to kluczowa grupa biorąca udział w zrównoważonym rozwoju, w wielu społeczeństwach pełnią one ważne funkcje. Jednocześnie jest to ta część populacji, która jest najbardziej narażona na konsekwencje zmian środowiska²².

3. Przemiany demograficzne a zrównoważony rozwój

Koncepcja równoważonego rozwoju jest obecna w dyskursie naukowym i społeczno-gospodarczym od lat 60. XX wieku. Samo pojęcie zrównoważonego rozwoju ma wiele definicji, większość z nich nawiązuje jednak do podstawowej definicji ujętej w raporcie Gro Harlem Brundtlanda z 1987 roku, w którym główny nacisk został położony na sprawiedliwość międzygeneracyjną. Zgodnie z tą definicją zrównoważony rozwój to „proces mający na celu zaspokojenie aspiracji rozwojowych obecnego pokolenia w sposób umożliwiający realizację tych samych dążeń następnym pokoleniom”²³. Niezależnie jednak od przyjętych definicji należy się zgodzić z tym, że zrównoważony rozwój to taki rozwój, który zaspokaja potrzeby obecne, nie zagrażając możliwościom zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń, i opiera się na zrozumieniu dwóch podstawowych pojęć – potrzeb i ograniczeń: „potrzeb najbiedniejszych na świecie, którym należy nadać najwyższy priorytet, i ograniczeń, czyli narzuconych zdolności środowiska do zaspokojenia potrzeb obecnych i przyszłych przez stan techniki i organizacji społecznej”²⁴.

W tym kontekście starzenie się populacji pociąga za sobą wielopłaszczyznowe konsekwencje dla zrównoważonego rozwoju i realizacji jego założeń. Wśród nich najistotniejsze wydają się te o wymiarze ekonomicznym, przede wszystkim kurczenie się zasobów siły roboczej oraz wzrost liczby osób nieaktywnych zawodowo (emerytów

²⁰ Börsch-Supan A.: Global ageing: What is at stake? “Ageing Horizons”, nr 4, 2006, p. 3-5.

²¹ GUS: Prognoza ludności na lata 2014-2050 – aneks, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosc/prognoza-ludnosc-na-lata-2014-2050-opracowana-2014-r,1,5.html>, 20.03.2017.

²² Łobodzińska A.: op.cit, s. 139.

²³ Report of the World Commission on Environment and Development: “Our Common Future”. United Nations. 1987, p. 11 tłumaczenie własne, http://www.channelingreality.com/Documents/Brundtland_Searchable.pdf, 02.06.2017.

²⁴ Ibidem.

i rencistów) uzależnionych od opieki osób w wieku produkcyjnym. W tym kontekście szczególnie istotny wydaje się dla Polski proces podwójnego starzenia się. W 2050 roku wśród blisko 40% osób w wieku 60 lat i więcej będzie wzrastała liczba seniorów w tzw. czwartym wieku. Wspomniane podwójne starzenie się będzie polegało na szybszym niż ogólne tempie wzrostu odsetka ludności w wieku 80 lat i więcej. Zgodnie z prognozami GUS w 2017 roku liczba osób w wieku 80 lat i więcej w miastach wyniesie 1 020 794, co stanowić będzie 2,6% populacji Polaków. Prognozy na 2050 rok zapowiadają istotny wzrost odsetka osób w tym przedziale wieku. W miastach przewidywana liczba ludności w wieku 80+ wyniesie 2 143 087, co stanowić będzie już 6,3% populacji Polaków. Na wsi w 2050 roku liczba osób w tej grupie wiekowej wyniesie 1 394 411, czyli 4,1% populacji²⁵.

Dlaczego proces podwójnego starzenia się jest tak ważny? Pierwszym i często zasadniczym problemem osób w tym wieku jest szeroki zakres i duża intensywność potrzeb zdrowotnych. Osoby w czwartym wieku to grupa, wobec której występuje bardzo duże prawdopodobieństwo konieczności opieki ze strony innych osób i podmiotów. Według danych GUS za rok 2015 w Polsce funkcjonowały 82 hospicja, dysponujące 1550 miejscami, z których w 2015 roku skorzystało 17 963 pacjentów. Oddziały paliatywne w Polsce w 2015 roku oferowały 1204 łóżka w 72 placówkach. W ciągu 2015 roku opieką na tych oddziałach objęto 18 836 pacjentów²⁶. Wobec wzrastającej liczby osób starszych, szczególnie w tzw. czwartym wieku, taka infrastruktura jest zdecydowanie niewystarczająca. Jeśli dodać do tego, że w 2015 roku w Polsce działało 41 oddziałów geriatrycznych dysponujących 1001 łóżek, które to oddziały objęły opieką 25 510 pacjentów, to otwiera się perspektywa, w której stale wzrastająca liczba osób starszych będzie pozbawiona wystarczającej opieki medycznej²⁷.

Kolejną ważną z perspektywy codziennego funkcjonowania osób powyżej 80. roku życia kwestią jest nieformalne i formalne wsparcie codzienne. W przypadku pomocy nieformalnej – głównie rodzinnej – oznacza to wzrost obciążenia rodzin koniecznością wygospodarowania czasu na świadczenie różnorodnych usług na rzecz najstarszych swych członków. W przypadku pomocy formalnej wzrost liczby i udziału w społeczeństwie osób bardzo starych przekłada się na zwiększenie zapotrzebowania na usługi domów pomocy społecznej, domów dziennego pobytu i środowiskowych usług opiekuńczo-pielęgnacyjnych finansowanych ze środków samorządowych. Wobec tego należy oczekiwać, iż mieszkańcy województw o niskim udziale osób najstarszych w przyszłości będą mogli liczyć na generalnie szerszy zakres i wyższą jakość usług świadczonych przez samorządy lokalne w porównaniu do jednostek administracyjnych, w których osób bardzo starych będzie relatywnie dużo i gdzie stan infrastruktury będzie niewystarczający.

Z punktu widzenia zależności pomiędzy realizacją założeń zrównoważonego rozwoju a procesami starzenia się obok długości życia istotne znaczenie ma trwanie życia w zdrowiu.

²⁵ GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/tablica>, 28.03.2017.

²⁶ Ibidem.

²⁷ GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/tablica>, 02.06.2017.

W 2012 roku trwanie życia w zdrowiu w Polsce wyniosło dla mężczyzn ponad 80% przewidywanego życia, co oznacza, że mężczyzna urodzony w 2012 roku przez pierwsze 59 lat będzie cieszyć się życiem bez ograniczeń spowodowanych niepełnosprawnością. Dla kobiet okres ten wynosi 63 lata²⁸. Wraz z wydłużaniem się trwania życia w zdrowiu powinien wydłużać się potencjalnie wysoki poziom aktywności. Nie oznacza to jednak, że samo wydłużenie okresu życia bez dolegliwości spowodowanych niepełnosprawnością automatycznie przełoży się na podniesienie poziomu aktywności wśród seniorów. Podobnie jak w wielu krajach europejskich, tak i w Polsce wzrastająca długość trwania życia oraz poprawa stanu zdrowia nie wpływają na wydłużenie aktywności zawodowej. Coraz więcej osób poszukuje możliwości jak najwcześniejszego wycofania się z rynku pracy. Jak wskazują autorzy raportu *Aktywność społeczna osób starszych*, zwiększenie tej aktywności wymaga wielu skoordynowanych działań, między innymi: zapewnienia równego dostępu do rynku pracy, upowszechnienia dobrych praktyk zarządzania wiekiem w zakładach pracy, rozszerzenia katalogu profilaktycznych działań prozdrowotnych, podniesienia poziomu aktywności fizycznej seniorów itp.²⁹

Inną cechą charakterystyczną procesu starzenia się polskiego społeczeństwa jest singularyzacja i feminizacja starości. Konsekwencją demograficznego starzenia się społeczeństwa polskiego, a także wspomnianego podwójnego starzenia się jest coraz częstsze samotne zamieszkiwanie osób starszych. Jak przewidują prognozy GUS, ten stan będzie się w przyszłości utrzymywał. Koniecznością staje się zatem, z jednej strony, przygotowanie systemu opieki nad samotnymi osobami starszymi, a z drugiej strony, podniesienie poziomu szeroko rozumianej aktywności nie tylko osób powyżej 65. roku życia, ale również tych w wieku niemobilnym. Takie przygotowanie populacji dorosłych Polaków pozwoli na efektywniejsze i pełniejsze wykorzystanie potencjału, jakim dysponują te grupy wiekowe. Według prognoz GUS w 2030 roku ogółem 53,3% gospodarstw jednoosobowych będzie prowadzonych przez osoby w wieku co najmniej 65 lat, w tym 17,3% przez osoby w wieku 80 lat i więcej. Oznacza to, że samotnie w swoich gospodarstwach domowych pozostawać będzie odpowiednio: 2 740 tys. osób w wieku 65 i więcej lat, w tym 887 tys. osób w wieku 80 lat i więcej³⁰.

Znacznie częściej w gospodarstwach jednoosobowych pozostają kobiety, co jest kolejną cechą specyfiki polskiego starzenia się. Osoby starsze pozostają najczęściej w związkach małżeńskich lub są owdowiałe. Na skutek wyższej umieralności mężczyzn istnieje w tej grupie wieku ludności różnicowanie zbiorowości kobiet i mężczyzn pod względem ich struktury według stanu cywilnego. Ponad $\frac{3}{4}$ populacji mężczyzn w wieku 65 lat i więcej żyje w związkach małżeńskich, podczas gdy kobiety w tej grupie wieku są najczęściej wdowami

²⁸ GUS: Prognoza ludności na lata 2014-2050..., op.cit., s. 75.

²⁹ Czapiński J., Błędowski P.: Aktywność społeczna osób starszych w kontekście recepcji Polaków. Diagnoza Społeczna 2013. Raport tematyczny. Warszawa 2014, s. 91-92.

³⁰ Ibidem.

(58%). Odsetek osób owdowiałych jest wśród kobiet 3,5-krotnie wyższy niż w porównywalnej zbiorowości mężczyzn (w której wynosi on niewiele ponad 16%), natomiast kobiety zamężne w tym wieku stanowią 34%. W miarę przechodzenia do starszych roczników wieku wskazana dysproporcja nasila się, np. w grupie osób liczących 80 lat i więcej żonaci mężczyźni stanowią jeszcze 62%, a kobiety-wdowy już 80% populacji. Zatem starość dla mężczyzn w większości oznacza życie z drugą osobą, a dla kobiet – najczęściej samotność³¹.

4. Podsumowanie

Do 2050 roku odsetek osób starszych wzrośnie w każdym regionie na świecie, w przypadku Polski ta grupa wiekowa będzie stanowić 40% społeczeństwa. Coraz większy udział osób starszych w populacji Polski niesie ze sobą szereg konsekwencji, tym istotniejszych, że osoby starsze są nie tylko uczestnikami zrównoważonego rozwoju, ale i jego współtwórcami. Zaprezentowane w artykule dane i prognozy wskazują, iż w obliczu przemian demograficznych, jakie mają miejsce w Polsce, wzrost gospodarczy w chwili obecnej nie daje szans na wystarczające przygotowanie się do właściwego reagowania na skutki starzenia się społeczeństwa.

Bibliografia

1. Bromley D.B.: Psychologia starzenia się. PWN, Warszawa 1969.
2. Brzezińska M.: Proaktywna starość. Strategie radzenia sobie ze stresem w okresie późnej dorosłości. Difin, Warszawa 2011.
3. Czapiński J., Błędowski P.: Aktywność społeczna osób starszych w kontekście recepcji Polaków. Diagnoza Społeczna 2013. Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich MPiPS, Warszawa 2014.
4. Szarota Z.: Gerontologia społeczna i oświatowa. Zarys problematyki. Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2004.
5. Szatur-Jaworska B., Błędowski P., Dzięgielewska M.: Podstawy gerontologii społecznej. ASPRA JR, Warszawa 2006.
6. Trempała J.: Model rozwoju psychicznego. Czas i zmiana. Wydawnictwo Uczelniane Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2000.

³¹ GUS: Ludność w wieku 60 lat i więcej. Warszawa 2016, s. 7.

7. Szukalski P., Kałuża-Kopias D. (red.): Starzenie się ludności. Między demografią a polityką społeczną. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.
8. Węgrzyn K.: Jaka będzie polska starość?, [w:] Steuden S., Marczuk M. (red.): Starzenie się a satysfakcja z życia. Wydawnictwo KUL, Lublin 2006.
9. Okólski M.: Wyzwania demograficzne Europy i Polski. *Studia Socjologiczne*, nr 4, 2010.
10. Łobodzińska A.: Starzejące się społeczeństwo wyzwaniem dla zrównoważonego rozwoju. *Prace Geograficzne*, z. 144, 2016,
11. Crampton A.: Global aging: Emerging challenges. "The Pradee Papers", No. 6, August 2009.
12. Börsch-Supan A.: Global ageing: What is at stake? "Ageing Horizons", No. 4, 2006.
13. GUS: Ludność w wieku 60 lat i więcej. Warszawa 2016.
14. GUS: Rocznik Demograficzny 2014. Warszawa.
15. Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00001&plugin=1>.
16. GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/tablica>.
17. GUS: Komunikat dotyczący liczby mieszkańców, <http://stat.gov.pl/dla-mediow/komunikaty-prasowe/komunikaty-i-oswiadczenia/wyjasnienie-dotyczace-liczby-mieszkancow-polski,10,1.html>.
18. GUS: Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/tablica>.
19. GUS: Metainformacje, http://old.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-3089.htm.
20. GUS: Pojęcia stosowane w statystyce publicznej, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/405,pojecie.html>.
21. GUS: Prognoza ludności na lata 2014-2015, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademo-grafia/Prognoza.aspx>.
22. GUS: Prognoza ludności na lata 2014-2050 – aneks, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosc/prognoza-ludnosc-na-lata-2014-2050-opracowana-2014-r-1,5.html>
23. GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/temat>, 20.03.2017.
24. Report of the World Commission on Environment and Development: "Our Common Future". United Nations. 1987, http://www.channelingreality.com/Documents/Brundtland_Searchable.pdf.
25. World Population Ageing 2009. United Nations, New York 2009.
26. World Population Wallchart. United Nations. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division 2015. World Population Prospects: The 2015 Revision, Vol. I: Comprehensive Tables. ST/ESA/SER.A/379, <https://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/pdf>.